

QORTI TAL-MAĠISTRATI (MALTA)

MAĠISTRAT

DR. RACHEL MONTEBELLO B.A. LL.D.

Rikors Numru: 257/2019 RM

Raphael Vassallo

-Vs-

Emanuel Delia

Illum, 1 ta' Novembru 2021

Il-Qorti,

Rat ir-Rikors ipprezentat minn Raphael Vassallo fir-Registru ta' din il-Qorti nhar l-1 ta' Novembru 2019 fejn talab illi (1) jigi dikjarat illi l-konvenut, permezz ta' artikolu ossija post ippublikat fit-28 t'Ottubru, 2019 fuq il-blog tiegħu bl-indirizz elettroniku <http://www.maneldelia.com> u b'referenza specifika għal-paragrafu li jgħid : *“This is where Raphael Vassallo comes in. Unwittingly, or perhaps because he is part of the mafia conspiracy that killed Daphne Caruana Galizia, he perpetrates th myth that arresting and punishing the triggerman resolves the crime. That is how he (and others) cover up for the mafia, thereby being part of it”*(kopja tal-post annessa u mmarkata bhala Dok R V 1), huwa mmalafama lill-attur kif previsat fl-Artikolu 3 et seq tal-Kap 579 tal-Liġijiet ta' Malta;

Tikkundanna lil konvenut iħallas lill-attur dik is-somma li tiġi likwidata minn dina l-Onorabbli Qorti ai termini tal-Artikolu 9 tal-Kap 579 tal-Liġijiet ta' Malta.

Bl-ispejjeż kontra l-konvenut li huwa minn issa ingunt in subizzjoni.

Rat ir-Risposta tal-konvenut Emanuel Delia ipprezentata fir-Registru ta' din il-Qorti fis-26 ta' Novembru 2019 fejn ressaq is-segweni eċċezzjoni:

Illi meħud u moqri fl-intier tiegħu u fil-kuntest normali ta' kitbiet ta' dan il-ġeneru, l-artiklu de quo m'għandux jitqies malafamanti, speċjalment tenut kont illi jikkostitwixxi kumment u kummentarju altru milli aċċettabli f'soċjeta' demokratika mnebbħa mis-saltna tad-dritt.

Semgħet ix-xhieda u rat l-Affidavit tal-konvenut ipprezentat fit-3 ta' Mejju 2021;

Rat il-provi u d-dokumenti kollha esebiti ;

Semgħet it-trattazzjoni finali tad-abbli difensuri tal-partijiet waqt is-seduta tad-29 ta' Settembru 2021;

Rat l-atti kollha ;

Ikkunsidrat ;

L-attur Raphael Vassallo istitwixxa din l-azzjoni ta' libell għaliex isostni illi huwa ġie malafamat bil-pubblikazzjoni mill-konvenut tas-segweni bran mill-kitba tal-konvenut intestata “LONG READ: 416 bis” li ġiet ippubblikata fit-28 ta' Ottubru 2019 fuq is-sit elettroniku www.manueldelia.com:-

“Unwittingly, or perhaps because he is perhaps part of the mafia conspiracy that killed Daphne Caruana Galizia, he perpetrates the myth that arresting and punishing the triggermen resolves the crime. That is how he (and others) cover up for the mafia, thereby being part of it.”

L-attur, li huwa ġornalist ta' ħamsa u għoxrin sena esperjenza li ilu wkoll għal diversi snin jippubblika artikoli fil-gazzetta Maltatoday, xehed illi huwa ħassu aggravat għaliex il-kitba in diżamina hija mibnija fuq “*qerq*” u “*gideb*” fil-konfront tiegħu. Fix-xhieda tiegħu fisser li l-konvenut jagħmel imputazzjoni serja ħafna li huwa kompliċi fl-omicidju ta' Daphne Caruana Galizia. Skont l-attur, din l-imputazzjoni saret bl-iktar mod ċara u inekwivoka meta l-konvenut qal li l-Artikolu 416 *bis* tal-Kodiċi Kriminali Taljana, għandu japplika għalih. Il-Qorti fehmet li r-referenza hi għas-segwentu bran:-

“416 bis also makes specific reference to omerta, a form of tacit complicity that is used to help the masterminds of mafia crimes get away with their crimes. This is where Raphael Vassallo comes in”.

Is-silta li tiġi minnufih wara din, fl-istess paragrafu, hija effettivament il-bran li ġie indikat fir-Rikors promotur speċifikatament bħala l-istqarrija libelluża li tiffirma l-mertu tal-azzjoni odjerna¹. L-attur emfasizza li din is-silta hija malafamanti fil-konfront tiegħu għaliex il-konvenut jagħmel imputazzjoni speċifika li bħala stat ta' fatt, huwa jiffirma parti mill-mafia u li huwa kompliċi f'reat kriminali, imputazzjoni li hija maħsuba biex jimmina l-kredibbilta' tiegħu fid-dinja ġornalistika li jiffirma parti minnha. L-attur jiċhad dak li ġie imputat lilu mill-konvenut, ċioe' li huwa qal jew qatt għamel l-argument jew esprima l-fehma illi “*Arresting and punishing the triggermen resolves the crime*”, lanqas fl-artikolu li huwa stess kien kiteb u ppubblika fil-gazzetta Maltatoday fit-8 ta' Frar 2019², liema artikolu l-konvenut jirreferi għalih fil-kitba tiegħu.

L-attur jilmenta wkoll illi l-konvenut dawwar kompletament dak li huwa kiteb fl-artikolu tas-7 ta' Frar 2019 għaliex huwa qatt ma qal il-kliem li ġie attribwit lilu mill-konvenut, u b'hekk ħoloq narrattiva falza bbażata fuq gideb. L-attur xehed li dan il-

---

¹ “*Unwittingly, or perhaps because he is perhaps part of the mafia conspiracy that killed Daphne Caruana Galizia, he perpetrates the myth that arresting and punishing the triggermen resolves the crime. That is how he (and others) cover up for the mafia, thereby being part of it.*”

² Esebit bħala Dok. RV2, fol. 30 et seq.

gideb ħalla wkoll effetti soċjali fuqu għaliex hassu intimidat bil-fatt illi l-konvenut, li huwa attivista li jorganizza protesti u huwa influwenti fuq il-folol, qiegħed jakkużah b'kompliċita' fl-omicidju ta' Daphne Caruana Galizia. Kemm hu hekk, l-attur xehed illi meta kienu qed jiġu organizzati l-protesti huwa beża' jidħol il-Belt.

Ikkunsidrat;

Huwa evidenti li r-referenzi għall-attur fil-kibta impunjata saru abbażi tal-artikolu miktub mill-istess attur u li kien ġie ppubblikat fil-gazzetta Maltatoday fis-7 ta' Frar 2019, intestat "*Freedom of expression' also means the freedom to talk out of your ass.*" Artikolu li fih l-attur jikkritika lil min jilmenta li l-liberta' tal-espressjoni f'pajjiżna ġiet imnaqqxa mill-Istat fl-aħħar snin għaliex effettivament, kulhadd jesprimi ruħu bla ebda rażan u limitu u dan dwar kull soġġett taħt il-kappa tax-xemx kif ukoll bl-iktar mod provokattiv u insensittiv u mingħajr ebda riperkussjoni li wieħed kien jistenna li jkun hemm kieku fir-realta' il-liberta' tal-espressjoni f'pajjiża tkun effettivament imxekkla. Fl-istess artikolu, l-attur jimmanifesta l-fehma tiegħu dwar ir-raġuni għal din il-perċezzjoni żbaljata li hawn fil-pajjiż li l-liberta' tal-espressjoni tinsab mhedda, billi għamel is-segweni dikjarazzjoni, liema dikjarazzjoni ġiet riprodotta testwalment fl-artikolu tiegħu:-

"Press any of these people to come up with examples of State censorship in Malta and they will cite the ongoing libel proceedings against Daphne Caruana Galizia (and now her heirs) by Joseph Muscat over the Egrant allegations. (Note: the more unreasonable ones might even point towards her murder itself ... for all the works as if the bomb had been planed in her car directly by the State, instead of by three well-known criminals, with foreign contacts, who are now facing murder charges. And again, all these people enjoy the full freedom to make those claims in public... without as far as I can see, facing any repercussions."

Il-konvenut huwa magħruf bħala attivista tas-soċjeta' ċivili b'rabtiet mal-Għaqda Non-Governattiva Repubblica kif ukoll bħala awtur ta' publikazzjonijiet bit-temi ċentrali

ta' korruzzjoni u l-konnessjonijiet mal-qtil tal-ġornalista Daphne Caruana Galizia. Huwa awtur ukoll tal-blog bl-isem "*Truth Be Told*", ippubblikat fuq is-sit elettroniku www.manueldelia.com.

Il-pożizzjoni tal-konvenut hi, evidentement, li huwa interpreta d-dikjarazzjoni suċitata tal-attur, bħala manifestazzjoni tal-attitudni li l-assassinju tal-ġornalista Daphne Caruana Galizia huwa omiċidju ordinarju, kif ukoll bħala espressjoni ta' stmerrija għall-ipotesi – propagata fost oħrajn mill-konvenut innifsu u attivisti oħrajn - li dan l-assassinju jirrappreżenta theddida konkreta da parti tal-Istat kontra l-liberta' tal-espressjoni. Il-konvenut, fil-pubblikazzjoni impunjata, jirrejaġixxi għall-pożizzjoni ta' persuni bħall-attur li jqisu bħala irraġjonveoli t-teorija li l-qtil ta' Daphne Caruana Galizia hu indikatur tal-istat tal-liberta' tal-espressjoni f'pajjiżna.

F'din il-kitba, il-konvenut jiddiskuti l-ħsibijiet tiegħu dwar il-konnotazzjonijiet tal-qtil ta' Daphne Caruana Galizia u kif, fil-fehma tiegħu, dan kien qtil ta' xeħta mafjuża. Huwa ħa spunt mid-dikjarazzjoni magħmula mill-attur, fuq ċitata, biex ifisser illi min bħall-attur, jippropaga l-fehma li l-qtil ta' Daphne Caruana Galizia m'hu xejn iktar mill-azzjoni tat-tliet persuni li poġġew u splodew il-bomba li qatlitha u li dan l-assassinju ma jhaddanx fih elementi ta' organizzazzjoni kriminuża, qiegħed jiċhad mhux biss l-element fundamentalmment mafjuż f'dan l-assassinju, iżda qiegħed jinnega wkoll l-infiltrazzjoni tal-mafia fl-Istat Malti u fost il-klassi politika, biex b'hekk jgħin jostor l-eżistenza tal-mafia li tgħix fl-oskurita' u titkattar proprju minħabba din l-oskurita'.

Il-konvenut isostni illi bħala ġornalist, l-attur huwa fid-dmir jindaga u jikxef il-verita', inkluz li jirrikonoxxi li dan il-qtil huwa mhux biss attakk fuq il-liberta' tal-espressjoni f'Malta, iżda wkoll reat mafjuż li kieku kellna liġi analoga fl-ordinament ġuridiku tagħna, kien jaqa' biex jiġi regolat mill-artikolu 416 *bis*. Jikkontendi ulterjorment illi l-attur bil-kitbiet tiegħu, fosthom dik tas-7 ta' Frar 2019, qiegħed jostkura dawn ir-rejaltajiet għaliex jippropoga t-teżi li l-kaç tal-qtil ta' Daphne Caruana Galizia jieqaf

mal-arrest u l-prosekezzjoni tat-tliet aġenti li wettqu d-delitt u konsegwenza t'hekk, qiegħed jassisti lill-mafja tkompli tgħix fl-oskurita'.

Ikkunsidrat;

Il-Qorti qrat bir-reqqa l-artikolu tal-konvenut u qrat ukoll l-artikolu tal-attur li saret referenza għalih, u fehmet li in essenza l-artikolu impunjat f'din il-kawża huwa msejjes fuq it-teżi li min jinnega illi l-qtil ta' Daphne Caruana Galizia jikkostitwixxi attakk fuq il-liberta' tal-espressjoni f'Malta kif wkoll reat mafjuż, u min ihaddan fehma bħal dik espressa mill-attur fis-silta li għet riprodotta fl-artikolu impunjat, ikun qiegħed jimmanifesta dik ix-xejra ta' omerta' mafjuza li hija meqjusa bħala forma ta' komplicita' taçita li topera biex tassisti lill-imħuħ wara r-reati mafjużi sabiex jeludu l-gustizzja u bħala tali, hija punibbli taħt il-legislazzjoni anti-mafia fl-artikolu 416 bis tal-Kodiçi Penali Taljana. Il-Qorti fehmet ukoll illi l-artikolu tal-konvenut iwassal messagġ distint: li kull min jiçhad li Daphne Caruana Galizia inqatlet minn organizzazzjoni kriminuża m'huwa xejn hliet komplici, għad illi involontarjament, fil-perpetrazzjoni tal-hrafa li Vincent Muscat u Alfred u George Degiorgio biss kienu l-qattiel ta' Daphne Caruana Galizia u ma qatlux lil Daphne Caruana Galizia fuq ordnijiet ta' xi haddieħor. Il-konvenut iqis dikjarazzjonijiet bħal dik li għamel l-attur fl-artikolu tiegħu, bħala turija ta' komplicita' taçita fiç-çahda tal-eżistenza tal-organizzazzjoni kriminuża fl-assassinju ta' Daphne Caruana Galizia.

L-essenza ta' dan l-argument tal-konvenut tinsab manifestata mis-silta konkludenti tal-kitba tiegħu:-

“416 bis is not happening here becuase our political class is proportionately far ore compromised than the Italian – even the Sicilian – political community ever was. We are far too deep in out way of doing things. The Mafiosi are far too powerful. Their ability to intimidate and ensure compliance or silence reached politicians and policemen and judges. And even journalists who help propagate the oxygen that keeps

the mafia alive: the broadly accepted lie that the mafia does not exist, And that Daphne was killed by “three known criminals with foreign contacts.”

Il-Qorti ikkunsidrat illi effettivamente, il-korp tal-kitba tal-konvenut fih accenn kontinwu għal dan il-kuncett tal-konfossa kriminali fl-assassinju ta' Daphne Caruana Galizia u għall-kuncett ta' omerta' liema kuncett, skont il-konvenut, jirrendi kompliċi fid-delitt mhux biss min jibqa' sieket dwar dak li jaf dwar il-kommissjoni tad-delitt, iżda wkoll kull min, bħall-attur, ikun qiegħed jiżvija lill-pubbliku billi jxerred it-teorija li m'hemm hadd iktar apparti t-tliet persuni akkużati bil-qtil li kellu involviment f'dan id-delitt jew li kellu x'jigwadannja minnu. Komplicità' li hija identifikabbli wkoll, skont il-konvenut, f'kull min jiċhad li dan il-qtil twettaq minn organizzazzjoni kriminuża li hija finanzjata fost oħrajn mill-appalti u koncessjonijiet pubbliċi li wħud minnhom kienu qed jigu investigati mill-istess gornalista fiż-żmien meta hija giet maqtula jew li irnexxielhom jimmaterializzaw proprju għaliex Daphne Caruana Galizia giet maqtula.

Uħud minn dawn il-brani fil-pubblikazzjoni tal-konvenut huma s-segwenti:-

“They wrote the 416 bis because ... You need to get the guys making the money from the government contracts that murder was intended to allow to happen. And you need to get the politicians who allowed themselves to be bribed or intimidated into giving them that contract.

Vincent Muscat and Alfred and George Degiorgio are charged with murdering a journalist who was at the time of her death in possession of material evidence that could be reasonably assumed to cause problems for a number of public concessions including, although not limited to, Electrogas deal.

Arresting and punishing them does not begin to assess the mafioso nature of this crime and the fact that this crime covers a conspiracy the money from which comes from legitimate business (such as the generation of electricity from a government

concession) makes this more of a mafia crime than if it was a bunch of criminals who killed the journalist ...

...

We have accepted a number of considerations surrounding the assassination of Daphne Caruana Galizia. One of those considerations, for people who are not wilfully or unwittingly part of the conspiracy that has killed her, is that Alfred and George Degiorgio and Vincent Muscat killed Daphne at the behest of someone else.

We also accept that since she wasn't stabbed in a dark alley but blown up in broad daylight those who killed her wanted to achieve more than her death. They wanted to achieve intimidation and fear in others who like her might prove problematic for the organisation that killed her."

Ikkunsidrat;

Bħala punt ta' tluq għandu jiġi puntwalizzat qabel xejn illi l-Qorti m'hijiex imsejha f'din il-kawza biex tiddeċiedi liema miż-żewġ teoriji kuntrarji espressi mill-partijiet³ b'rabta mal-implikazzjonijiet u materji oħrajn konnessi mal-qtil ta' Daphne Caruana Galizia, hija dik korretta jew ma' liema waħda hija taqbel. Din hija azzjoni ta' libell u l-istħarriġ tal-Qorti huwa arginat għad-determinazzjoni jekk il-bran tal-artikolu ppubblikat mill-konvenut fit-28 ta' Ottubru 2019, impunjat mill-attur, huwiex diffamatorju għall-istess attur u xejn iktar.

Il-Qorti tibda biex tosserva illi huwa manifest li l-istqarrijiet tal-konvenut, impunjati mill-attur f'din il-kawza, m'humiex stqarrijiet ta' fatt iżda jikkostitwixxu flimkien u fl-assjem tagħhom, espressjonijiet tal-fehma tal-konvenut ossia *value judgements*. S'hawnhekk, il-konvenut għandu raġun meta fir-Risposta tiegħu jiddeskrivi lill-artikolu impunjat, fil-kumplex tiegħu, bħala kumment. In materja ġie ritenut illi għalkemm il-prova tal-verita' ta' *value judgements* m'hijiex faċilment suxxettibbli għall-prova, jeħtieġ dejjem li jkollhom bazi fattwali soda:-

---

³ Fiz-żewġ publikazzjonijiet fuq imsemmija, rispettivament.

“... a careful distinction needs to be made between facts and value judgments. The existence of facts can be demonstrated, whereas the truth of value judgments is not susceptible of proof (see *De Haes and Gijssels*, cited above, p. 235, § 42, and *Harlanova v. Latvia (dec.)*, no. 57313/00, 3 April 2003).”⁴

Għalkemm din il-konklużjoni tinsilet mill-użu ta’ kliem bħal “*Raphael Vassallo would never see this as a mafia case*”, u “*Unwittingly or perhaps because he is part of the mafia conspiracy that killed Daphne Caruana Galizia he perpetrates the myth that arresting and punishing ...*”, għandu jiġi osservat ukoll illi d-determinazzjoni dwar jekk l-istqarrijiet impunjati jikkostitwixxux stqarrija ta’ fatt jew dikjarazzjoni ta’ opinjoni ma tistax isseħħ abbażi ta’ analiżi spezzettata jew iżolat tal-istqarrijiet jew il-kliem allegatament malafamanti, iżda l-istħarriġ għandu jsir minn lenti iktar wiesa’ li jevalwa l-qafas kollettiv tal-kitba li l-istqarrijiet impunjati jiffurmaw parti minnu, dejjem mill-perspettiva tal-qarrej ordinarju u raġjonevoli.

Jingħad li fl-istħarriġ tal-kwistjoni jekk fil-pubblikazzjoni impunjata, saritx imputazzjoni - inkluz naturalment wahda diffamatorja - fil-konfront tal-persuna aggravata, għandu jiġi stabbilit jekk persona ordinarja u raġjonevoli (“*an ordinary, reasonable person*”), tkun kapaċi tifhem dik l-istqarrija bhala wahda li minnha tinsilet l-imputazzjoni impunjata. Fost il-prinċipji applikabbli għad-determinazzjoni ta’ jekk stqarrija hijiex kapaċi twassal l-imputazzjoni impunjata, id-deċiżjoni ċelebri **Jeynes v News Magazines Ltd**⁵ elenka s-segwent:-

“(1) *the governing principle is reasonableness (2) the hypothetical reasonable reader is not naïve but he is not unduly suspicious. He can read between the lines. He can read in an implication more readily than a lawyer and may indulge in a certain amount of loose thinking but he must be treated as being a man who is **not avid for scandal and someone who does not, and should not, select one bad meaning where***

---

⁴⁴ **Cumpana and Mazare v. Romania**. App. 33348/96.

⁵ [2008] EWCA.

other non-defamatory meanings are available. (3) over-elaborate analysis is best avoided. (4) the intention of the publisher is irrelevant. (5) The article must be read as a whole... (6) The hypothetical reader is taken to be representative of those who would read the publication in question. (7) In delimiting the range of permissible defamatory meanings, the court should rule out any meaning which ‘can only emerge as the produce of some strained, or forced, or utterly unreasonable interpretation ...’ (8) It follows that it is not enough to say that by some person or another the words might be understood in a defamatory sense.” (enfasi tal-Qorti)

F’kull każ huwa mħolli lill-ġudikant biex jiddetermina jekk il-kliem użat huwiex kapaċi, raġjonevolment, illi jwassal it-tifsira vantat mill-persuna aggravata u jekk, f’każ affermattiv, dik it-tifsira hijiex kapaċi li titqies skont il-liġi bħala diffamatorja. F’każ fejn il-kliem użat fid-dikjarazzjoni impunjata jista’ jagħti lok għall-interpretazzjoni li qed issir imputazzjoni fil-konfront tal-persuna malafamata, jingħad illi:-

“... the question will be whether it is reasonably capable of conveying that imputation. Logically anterior, therefore, to the question of whether the words are capable of being defamatory in law, is the question of what meaning the word or words are reasonably capable of bearing.”⁶ [enfasi tal-Qorti]

Fil-każ li għandha quddiemha l-Qorti, l-attur jilmenta illi l-konvenut jagħmel imputazzjoni serja ħafna li huwa kompliċi fl-omicidju ta’ Daphne Caruana Galizia u li jiffirma parti mill-mafia ossia tal-organizzazzjoni kriminuża li qatlitha. Izda wara li qrat l-artikolu impunjat, il-Qorti ma taqbilx illi din hija l-imputazzjoni li tinsilet mill-kuntest sħiħ tal-pubblikazzjoni.

Għall-Qorti hu ovvj u li l-konvenut mhux qed jimputa kondotta **speċifika** lill-attur izda qiegħed jirrejaġixxi għall-pożizzjoni li, fil-fehma tiegħu, ittiegħdet u ġiet komunikata

---

⁶ Gatley ‘On Libel and Slander’, 2013 Ed. p. 113.

mill-attur fl-artikolu tiegħu pubblikata fis-7 ta' Frar 2019⁷. Mill-kuntest sħiħ tal-pubblikazzjoni tal-konvenut, il-Qorti fehmet minnufih li s-silta li hija impunjata mill-attur hija l-espressjoni tal-ġudizzju tal-konvenut dwar l-implikazzjonijiet tal-istqarrija magħmula mill-attur innifsu, citata *verbatim* fl-artikolu impunjat, illi Daphne Caruana Galizia nqatlet mit-tliet persuni li diġa' ġew akkużati b'dan l-omicidju u min jaħseb li l-qtil tal-ġornalista jikkostitwixxi attakk mill-Istat kontra l-liberta' tal-espressjoni, jikklassifika fost "*the more unreasonable ones*".

Dan il-ġudizzju tiegħu il-konvenut fasslu fis-sura ta' imputazzjoni li b'kitba bħal din, l-attur qed iwassal messaġġ lill-qarrejja tiegħu li ma hemm hadd iktar involut fl-assassinju tal-ġornalista. Messaġġ li jikkontradixxi l-fehmiet tal-konvenut dwar l-istess assassinju u li huwa jqis bħala manifestazzjoni tal-kunċett ta' omerta' għaliex messaġġ bħal dak jinnega l-involvement ta' organizzazzjoni krimunża fl-assassinju u b'hekk ikompli jxxerred dak li l-konvenut jissejjaħ "*gidba*": li ma kien hemm hadd iktar involut fid-delitt għajr għat-tliet persuni akkużati bid-delitt "*and their foreign contacts*".

Dan ifisser illi s-silta impunjata f'din l-azzjoni, meħuda fil-kuntest tal-bqija tal-pubblikazzjoni tal-konvenut, tikkostitwixxi il-kritika tal-konvenut b'rejazzjoni għall-propagazzjoni ta' fehmiet bħal dawk li huwa dehrlu li jinsiltu mill-artikolu ppubblikat mill-attur, cioè' fehmiet li jinnegaw l-eżistenza tal-mafia u l-infiltrazzjoni tagħha fl-Istat Malti kif ukoll fl-assassinju ta' Daphne Caruana Galizia. **Iżda, kuntrarjament għal dak li jsostni l-attur, il-Qorti ma taqbilx - u minn qari oggettiv u komplut tal-artikolu bl-ebda mod ma jinftiehem – li din il-kritika twassal jew tagħmel insinwazzjoni li l-attur jiffirma materjalment parti mill-mafia jew l-organizzazzjoni kriminali li fil-fehma tal-konvenut, hija effettivament responsabbli għall-qtil tal-ġornalista. Lanqas timplika, raġjonevolment, illi l-konvenut qiegħed jakkuża lill-attur li attwalment wettaq reat kriminali jew huwa kompliċi fl-assassinju ta' Daphne Caruana Galizia.**

---

⁷ Is-silta mill-artikolu tal-attur giet riprodotta fil-pubblikazzjoni in diżamina.

Fid-deċiżjoni fil-każ **Baturina v. Times Newspapers Ltd**⁸ ġie ritenut:-

“As the test is an objective one, evidence as to how a statement was actually understood by its recipients is irrelevant in determining the imputation or imputations conveyed by the statement and thus inadmissible. What the publisher intended to convey by the statement is equally irrelevant in determining the imputations in fact conveyed.”

Għall-kuntrarju ta' dak li daħħal f'rasu l-attur, il-Qorti fehmet li l-konvenut jqiegħed lill-attur metaforikament fil-keffa estiża tal-mafia li, skont il-konvenut, huwa kompriż fiha, b'forma ta' komplicità taċita (i) kull min b'xi mod iżomm mat-teżi li l-assassinju ta' Daphne Caruana Galizia jieqaf mat-tliet persuni akkuzati li splodew il-bomba u l-kuntatti tagħhom fl-esteru u wkoll (ii) kull min, b'riżultat tas-setgħa tal-mafia li tintimida u tikseb is-silenzju ta' firxa wiesa' ta' persuni inkluż ġornalisti, jippropaga l-fehma li dan il-qtil ma kienx imwettaq minn organizzazzjoni kriminuża.

Il-Qorti tqis illi l-qafas tal-kritika tal-konvenut fil-konfront tal-attur huwa definit mis-segwenti frażi li, fil-fehma tagħha, tikkattura tabilhaqq l-essenza tal-imputazzjoni magħmula jew intiża mill-konvenut, illi d-dikjarazzjoni tal-attur fl-artikolu publikat f'Maltatoday hija manifestazzjoni tal-effetti tal-intimidazzjoni eżerċitata mill-mafia. Il-konvenut fisser li din l-intimidazzjoni hi kapaċi tinfiltra:-

“... even journalists who help propagate the oxygen that keeps the mafia alive: the broadly accepted lie that the mafia does not exist. And that Daphne was killed by “three known criminals with foreign contacts.”

Fil-fehma tal-Qorti dan il-bran iservi biex itaffi sostanzjalment it-tniggiza inizzjali li jidher li ħassu aggravat biha l-attur iktar qabel fl-artikolu fejn, b'referenza għall-istess

---

⁸ [2011] EWCA Civ. 308. Fl-istess deċiżjoni intqal ukoll:- *meaning is an objective test, entirely independent of the defendant's state of mind and intention”. ... what imputation is conveyed by any particular words is to be determined on an objective test, that is, by the meaning in which the ordinary reasonable person would understand them ...”*

attur, il-konvenut stqarr illi *“That is how he (and others) cover up for the mafia, thereby being part of it”* - għalkemm, għandu jiġi emfasizzat, din is-silta ma tniissilx, raġjonevolment, l-imputazzjoni li fattwalment l-attur huwa parti mill-mafia. In effetti, huwa rikonoxxut li jista' jkun hemm istanzi fejn l-istess stqarrija l-ewwel tavvanza, iżda mbagħad twaqqa', allegazzjoni li hi kapaċi titqies bħala diffamatorja⁹, iżda l-kwistjoni jekk il-kliem meqjus bħala diffamatorju jtilfu l-essenza diffamatorja tagħhom minhabba xi kwalifika jew kliem iehor, tibqa' dejjem waħda ta' fatt li għandha tiġi evalwata b'referenza għall-istandards tal-qarrej ordinarju u raġjonevoli.

*“This or that sentence may be considered defamatory, but there may be other passages which take away their sting. In this regard, the reasonable reader is assumed to have read the whole article complained of.”*¹⁰.

Wara kolloxx, kif diġa' ngħad, huwa principju ġenerali li għad-determinazzjoni dwar jekk l-artikolu impunjat iwassalx jew le l-imputazzjoni addebitata, għandha ssir referenza għall-artikolu sħiħ u mhux biss għat-titolu jew xi paragrafu jew kliem iehor fl-istess artikolu. Barra minn hekk, il-persuna aggravata ma tistax tagħzel dawk il-partijiet tal-pubblikazzjoni li, meħudin waħedhom, ikunu diffamatorji mingħajr ma jittieħdu in konsiderazzjoni ċ-ċirkostanzi u l-kuntest kollu tal-pubblikazzjoni. Dan huwa effettivament li għamel l-attur fix-xhieda tiegħu meta fisser li l-malafama fil-konfront tiegħu tinsab fis-silta *“Unwittingly, or perhaps because he is perhaps part of the mafia conspiracy that killed Daphne Caruana Galizia, he perpetrates the myth that arresting and punishing the triggermen resolves the crime ....”*¹¹

Huwa minnu wkoll li l-ġudizzju tal-konvenut jista' jitqies li huwa f'it jew wisq estrem meta bl-applikazzjoni tal-kuncett tal-omerta', ipogġi lill-attur u kull min b'xi mod ma jikkondividix il-fehma li l-qtil ta' Daphne Caruana Galizia twettaq minn konfoffa kriminuża, fl-istess keffa wiesa' mal-awturi jew mandati tad-delitt tal-qtil ta' Daphne

⁹ **Corby v. Allen & Unwin Pty Ltd** [2013] NSWSC 617 – citat f'Collins *supra* 6.73 p. 134.

¹⁰ **Cruddas v. Calvert** [2013] EWHC 1427 (QB).

Skont il-Gatley, *supra*, 3.31, p. 152: *“If ‘in one part of the publication something disreputable to the plaintiff is stated, but that is removed by the conclusion, the bane and the antidote must be taken together”.*

¹¹ Ara xhieda tal-attur tad-29 ta' Jannar 2020, senjatament fol. 18 u fol. 20.

Caruana Galizia. Izda minn qari shih tal-artikolu – u mhux biss tas-siltiet indikati mill-attur fix-xhieda tieghu - hija l-fehma tal-Qorti li l-qarrej ordinarju jista' jintebah minghajr wisq diffikolta` illi r-referenzi għall-attur u għall-artikolu tieghu iservu biss biex jippersonifikaw din it-teorija tal-konvenut u m'huma xejn hliet assimilazzjoni metaforika li biha l-konvenut, attivist ewlieni tas-soċjeta' ċivili u bhala persuna li l-attur innifsu jikkonsidra bhala awtorita' fuq il-każ tal-qtil tal-gornalista, dehrlu li għandu jfisser u jesprimi l-konvinċiment tieghu dwar l-involviment tal-mafia f'dan il-qtil.

Minn din il-perspettiva, li raġjonevolment hija l-unika waħda li jippermetti l-qari shih u oġġettiv tal-kitba in dizamina, il-Qorti ma tqisx illi l-istqarrijiet tal-konvenut jistgħu jinftiehm u li għandhom tifsira diffamatorja. Wara kolloxx, kif jgħid Collins in propositu:-

*“A statement may not convey a defamatory imputation where it is obvious that it is not to be taken literally ...”*¹²

Ikkunsidrat;

Għandu jingħad ukoll illi filwaqt li l-Qorti tista' tifhem illi l-attur ħassu offiż bl-attakki li saru kontrih fil-kibta tal-konvenut dwar il-materja tal-konfoffa mafjuża li fil-fehma tieghu qatlet lil Daphne Caruana Galizia, dan m'huwiex biżżejjed biex l-espressjoni tal-fehma tal-konvenut jitqies li huwa diffamatorju għall-attur.

F'kull każ, biex l-istqarrija impunjata titqies bhala diffamatorja, trid tissodisfa l-htigijiet tal-Artikolu 3(4) tal-Att dwar il-Midja u l-Malafama¹³. Din id-dispozizzjoni tistipola illi **stqarrijiet m'humie diffamatorji sakemm ma jikkawżawx hsara serja jew ikunu jistgħu jikkawżaw hsara serja lir-reputazzjoni tal-persuna jew persuni speċifiċi li jagħmlu t-talba.**

---

¹² Collins on Defamation, Matthew Collins QC, Oxford University Press, 2014 Ed, supra, 6.84, p. 136.

¹³ Att XI tal-2018 - Kapitulu 579 tal-Ligijiet ta' Malta.

Il-Gatley, fil-kummenti tiegħu dwar l-Artikolu 1 tad-Defamation Act (UK)¹⁴, jgħid illi t-tendenza li l-imputazzjoni tinċidi negattivament, anke jekk b'mod sostanzjali, fuq ir-reputazzjoni ta' persuna, ma għadhiex iktar suffiċjenti sabiex issostni azzjoni taħt il-ligi l-ġdida, għaliex din introduċiet kriterju ferm iktar oneruż minn hekk. Effettivament, taħt id-Defamation Act (UK) 2013 u ugwalment taħt l-Att dwar il-Midja u l-Malafama li effettivament, jikkonsisti f'riproduzzjoni kważi identika tat-test tal-ligi Ingliża, stqarrija, biex titqies bhala diffamatorja, għandha mhux biss tkun kapaċi li tolqot ħażin ir-reputazzjoni tal-persuna iżda **għandha tikkaguna jew tkun fiha l-propensita' li tikkaguna hsara serja lir-reputazzjoni.**

Dan l-effett huwa riskontrabbli jekk fil-kaz partikolari, il-pubblikazzjoni impunjata tolqot ħażin u b'mod gravi u sostanzjali l-attitudni ta' persuni ohrajn fil-konfront tas-soġġett tal-malafama, **b'mod li tikkaguna jew hi kapaċi tikkaguna hsara serja.** Fil-ġeneralita` tal-każi, għall-fini ta' dan l-istharrig ikun jeħtieġ li ssir referenza, fost ohrajn, għan-natura tal-imputazzjoni addebitata bil-pubblikazzjoni impunjata u għall-mezz u l-firxa tal-pubblikazzjoni, kif ukoll għandu jitqies jekk **il-kliem humiex kapaci fil-kuntest partikolari tagħhom, ikunu diffamatorji għal dik il-persuna partikolari.**

Skont il-Gatley¹⁵:-

*“... whether a publication has caused or is likely to cause, serious harm is likely to require a careful investigation of facts of the particular case and in particular the inherent gravity of the allegation, the nature and status of the publisher and publishee, the claimant’s current reputation and financial position, and whether similar allegations have been published before.”*¹⁶

---

¹⁴ On Libel and Slander (2013 Ed.) 2.6, p. 41.

¹⁵ Gatley, On Libel and Slander (2013 Ed.), p. 41, 2.5.

¹⁶ Bhala parti minn dan l-istharrig:- *“Questions of tone and expression, as well as the medium and extent of publication, will all be relevant. The focus will be on the effect or potential effect of the statement on the reputation, rather than the feelings, of the claimant.”* - **Collins on Defamation** (2014 Ed.) p. 154 7.32

Bħala parti minn dan l-istħarrig:-

*“Questions of tone and expression, as well as the medium and extent of publication, will all be relevant. The focus will be on the effect or potential effect of the statement on the reputation, rather than the feelings, of the claimant.”*¹⁷ (emfasi tal-Qorti)

Huwa minnu li l-Qorti tifhem illi l-attur seta' ħassu offiż li l-konvenut ta x'jifhem li huwa kompliċi, f'sens wiesa' tal-kelma, fil-konkoffa responsabbli għall-qtil ta' Daphne Caruana Galizia, *multo magis* meta tikkunsidra li l-attur, kif xehed huwa stess, kien ilu jaf lill-ġornalista minn mindu kienu żgħar u kienu anke qattgħu għaxar snin jaħdmu flimkien, u meta l-attur xehed li huwa jqis lill-konvenut bħala awtorita' fuq il-każ ta' Daphne Caruana Galizia peress illi huwa ħadem ma' diversi ġornalisti ta' fama mondjali biex dwar dan il-każ ippubblika ktieb li fih interess qawwi internazzjonali¹⁸. Izda dan il-fattur m'huwiex daqshekk relevanti fl-istħarrig dwar l-element diffamatorju.

Għandu jingħad ukoll li l-fatt waħdu li l-attur u jew persuni ohrajn setgħu fehmu l-kliem ippubblikat f'sens diffamatorju ma jfissirx neċessarjament li dan hu minnu, sakemm m'humix raġjonevolment ġustifikati li jifhmu l-kliem f'dak is-sens diffamatorju. Lanqas m'hu biżżejjed li xi persuna jew ohra setgħu fehmu l-kliem f'sens diffamatorju jekk effettivament, din il-fehma ma tirrappreżentax il-fehma tal-qarrej raġjonevoli ta' intelligenza ordinarja u bl-għarfien u esperjenza ġenerali tal-persuna ordinarja. **L-element diffamatorju jehtieg li jiġi riskontrat mill-Qorti bl-applikazzjoni tal-kriterju tal-qarrej ordinarju u mhux il-kriterju tal-ġornalist, tal-qarrej b'agenda politika soċjali jew xort'ohra, jew il-qarrej li huwa rappreżentattiv biss ta' settur partikolari tas-soċjeta`.**

Jingħad ukoll fir-rigward:-

---

¹⁷ Collins on Defamation (2014 Ed.) p. 154 7.32

¹⁸ Ara fol. 22 u fol. 28, xhieda tal-attur tad-29 ta' Jannar 2020.

*“... regard must be had to the context in which the statement was made and evolving social mores and opinions. Whether a statement is defamatory is assessed by reference to the standards of society as a whole, and not sectional attitudes.”*¹⁹

Il-Qorti ma tistax ma tosservax illi minħabba li, inevitabbilment, fiċ-ċirkostanzi tal-qtil ta' Daphne Caruana Galizia, din il-materja żvolgiet f'waħda ta' politika partigġjana, il-fehma tal-konvenut dwar l-infiltrazzjoni tal-mafia fl-Istat Malti u l-involviment tal-mafia fil-qtil, ma tistax titqies li hija kondiviża u aċċettata mill-opinjoni pubblika tas-setturi kollha tas-soċjeta' Maltija. Dan ifisser illi l-fatt li l-attur jista' jhoss li r-reputazzjoni tiegħu tista' ssofri ħsara f'għajnejn dak is-settur tas-soċjeta' li jhaddan it-teżi tal-konvenut dwar l-element mafjuż fl-assassinju tal-ġornalista u ċ-ċensura li din tikkostitwixxi għal-liberta' tal-espressjoni f'pajjiżna, m'huwiex biżżejjed biex jirradika l-element tal-ħsara serja għar-reputazzjoni tiegħu, kif del resto meħtieġ għas-suċċess tal-azzjoni ta' libell.

Għandu jingħad ukoll illi l-espressjoni tal-ġudizzju tal-konvenut fir-rigward tal-implikazzjoni, mill-perspettiva tiegħu, ta' dak li ġie dikjarat mill-attur fl-artikolu preċedenti tiegħu, ma tikkostitwixxix attakk fuq il-karattru tal-attur. Fil-fehma tal-Qorti, stabbilit illi effettivament ma saritx imputazzjoni li l-attur ikkommetta reat kriminali, l-assimilazzjoni tad-dikjarazzjoni magħmula mill-attur, mal-kunċett tal-omerta' li jiffirma l-oġġett tal-kitba tal-konvenut, ċertament m'huwiex tal-kalibru li jincidi fuq l-integrita' tal-attur f'għajnejn is-soċjeta' in ġenerali. Kif rajna, l-imputazzjoni fis-sens imfisser mill-attur - li huwa jiffirma parti mill-mafia li qatlet lil Daphne Caruana Galizia jew li hu kompliċi fl-omicidju tagħha - m'hijiex waħda li hi raġjonevolment u oġġettivament kapaċi tinftiehem bħala diffamatorja mis-soċjeta' in ġenerali²⁰.

---

¹⁹ Collins, *ibid.* 6.04, p.116.

²⁰ “... the mere fact that the hearers understood the language in a defamatory sense does not make it defamatory unless they were reasonably justified in so understanding it.” – **Rudd v. De Vos** (1892) 2 C.T.R. 384 per Villiers CJ.

Għandu jiġi osservat ukoll illi l-fatt illi kritika li tkun ġiet diretta lejn il-persuna aggravata tista' ma tkunx ġustifikata, ma jfissirx neċessarjament illi dik il-kritika hija diffamatorja għaliex kif rajna, il-qies tas-suċċess tal-azzjoni jibqa' dejjem dak tal-kriterju ta' ħsara serja lir-reputazzjoni u konsegwentement, fin-nuqqas ta' dan l-element tal-ħsara serja, attwali jew potenzjali, l-azzjoni tfalli irrimedjabbilment. Fir-rigward, Gatley jispjega illi:-

*“A true imputation may still be defamatory, although its truth may be a defence to an action brought on it; conversely, untruth alone does not render an imputation defamatory even though it may cause damage to the claimant”.*²¹

F'bosta każijiet, anke l-iktar kritika ħarxa tista' tkun aċċettabbli entro l-parametri ta' kumment ġust u huwa ġeneralment aċċettat illi ċertu qies ta' esagerazzjoni huwa permess fl-espressjoni ta' *value judgements*, għalkemm, kif diġa rajna, anke *value judgements* jistgħu jitqiesu li huma eċċessivi meta m'humix sorretti minn bażi fattwali²². Izda f'dan il-każ il-Qorti tqis illi l-artikolu tal-konvenut hija miżgħuda b'fondament fattwali li jagħti sostenn lill-fehma tiegħu li n-negazzjoni tal-involvement ta' konfossa kriminuza tista' titqies bħala omerta'. Il-konvenut għamel studju intensiv, riprodott fl-artikolu tiegħu, dwar ir-*ratio legis* wara l-introduzzjoni tal-artikolu 416 *bis* fil-Kodiċi Penali Taljana u l-inklużjoni tal-omerta' bħala forma ta' kompliċita'. Fl-istess artikolu huwa jfisser ukoll b'elokwenti l-ħsieb wara l-estensjoni ta' dan il-kuncett lil min bi kliemu u b'egħmilu jizvija lill-pubbliku biex jemmen li l-organizzazzjoni kriminuza msejħa il-mafia, ma teżistix. Organizzazzjoni li l-Qorti ma tistax ma tirrimarkax illi huwa fatt notorjament magħruf li l-eżistenza tagħha ġiet rikonoxxuta wkoll mill-Bord tal-Inkjestta Pubblika f'tit xhur ilu fil-konklużjonijiet tar-rapport tiegħu.

Fi kwalsiasi każ, il-Qorti tqis illi bħalma l-attur għandu d-dritt li jesprimi l-fehmiet tiegħu dwar il-qtil ta' Daphne Caruana Galiza u jikkritika l-fehmiet ta' persuni bħall-

---

²¹ Gatley, *supra*, p. 32. 34.

²² Vide **Jerusalem v. Austria**, no. 26958/95, § 43, ECHR 2001-II.

konvenut, li jqis dan l-assassinju bħala att ta' ċensura tal-Istat fuq l-eżerċizzju tal-liberta' tal-espressjoni f'Malta, hekk ukoll il-konvenut huwa intitolat ukoll li jesprimi l-kritika tiegħu tal-pożizzjoni li huwa pperċepixxa li ttieħdet mill-attur dwar l-implikazzjonijiet - jew nuqqas ta' implikazzjonijiet - tal-omicidju ta' Daphne Caruana Galizia fuq id-dritt għal-liberta' tal-espressjoni fis-soċjeta' Maltija. Għandu d-dritt ukoll jesprimi l-konvinzjoni tiegħu illi Daphne Caruana Galizia nqatlet minn organizzazzjoni kriminuża li tgħix fl-oskurita' u li tigi impliċitament mgħejjuna minn kull min, inkluż ġornalisti bħall-attur, jippropoga l-fehma fost oħrajn, li Daphne Caruana Galizia nqatlet biss mit-tliet persuni li poġġew il-bomba fil-karozza tagħha.

Il-Qorti tikkunsidra illi l-jedd li wieħed jesprimi l-opinjoni tiegħu fuq materji ta' interess pubbliku, bħalma huwa bla dubju l-każ tal-assassinju ta' Daphne Caruana Galizia, huwa ta' importanza vitali għas-saltna tad-dritt u bħala wieħed mill-prinċipji fundamentali tal-espressjoni libera. Kemm hu hekk, id-difiżi bħalma huma dawk tal-kumment ġust u illum tal-opinjoni onesta, huma intiżi tabilhaqq biex jippromwovu espressjoni vigoruża tal-fehmiet u dan biex *“a critic need not be mealy-mouthed in denouncing what he disagrees with .... (but rather is) entitled to dip his pen in gall for the purposes of legitimate criticism.”*²³

Minn din il-perspettiva, il-Qorti tqis li l-eċċezzjoni tal-konvenut fir-Risposta tiegħu, hi tajba.

F'dan il-każ, għar-raġunijiet kollha fuq kunsidrati, il-Qorti ma taqbilx li l-istqarrijiet impunjati mill-attur huma diffamatorji u ma tirravvizax lanqas l-estremi tal-kriterju ta' ħsara serja għar-reputazzjoni tal-attur. Konformement, tqis illi l-azzjoni tiegħu ma tistax tirnexxi.

Għal dawn il-motivi, filwaqt li tilqa' l-eċċezzjoni tal-konvenut, qieghda tiċhad it-talbiet tal-attur bl-ispejjeż.

---

²³ Tse Wai Chun Paul v. Albert Cheng (2000), ċitat mill-Gatley, *supra*, 12.1, p. 423.

DR. RACHEL MONTEBELLO
MAGISTRAT.